

УДК 336.025: 336.228

Пістун Т. Т.

Науково-дослідний фінансовий інститут

Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління»

РЕЗЕРВИ ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ
НА ТІНЬОВИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ

Досліджено основні чинники, що зумовлюють ухилення платників від сплати податків. Проведено аналіз наслідків тінізації економіки, особливостей її взаємозв'язку з оподаткуванням та висвітлено методологічну специфіку оцінювання цього взаємозв'язку. Зосереджено увагу на виявленні потенційних резервів посилення впливу податкової політики на тіньовий сектор економіки, зокрема шляхом дослідження емпіричних залежностей між оподаткуванням та тінізацією економік країн ЄС, виокремлено специфічні особливості прямого та непрямого оподаткування в цьому контексті.

Ключові слова: податкова політика, тіньова економіка, ухилення від оподаткування, податкові ставки, фіскальна ефективність податків, пряме оподаткування, непряме оподаткування.

Постановка проблеми. За роки незалежності України проблема існування тіньової економіки, зростання її масштабів поглибилася та ускладнилася. Сьогодні вона є однією з найбільших загроз національній безпеці сучасних держав, перешкоджає проведенню ефективної економічної політики, зокрема фіскальної.

Як слушно наголошують Ф. Шнайдер та К.К. Уільямс, саме рівень загального податкового тягара та рівень податків на соціальне страхування є ключовими факторами існування тіньової економіки, зміни її масштабів [1, с. 37-38].

Отож, проблема взаємозв'язку та взаємовпливу тіньової економіки та оподаткування становить чималий науковий та практичний інтерес. Важливість її дослідження зумовлює й той факт, що основну частину обороту тіньової економіки становить несплата податків від незабороненої економічної діяльності [2, с. 4-5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці питання взаємозв'язку оподаткування та тінізації економіки присвячено, зокрема, праці таких вітчизняних науковців, як В.П. Вишневський, А.І. Крисоватий, С.Л. Лондар, А.М. Соколовська, К.І. Швабій.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча проблема взаємозв'язку оподаткування та тінізації економіки була предметом дослідження багатьох науковців, усе ж видається, що деякі її аспекти вивчені недостатньо. Саме вони стали об'єктом дослідження в даній статті.

Метою статті є окреслення потенційних резервів посилення впливу вітчизняної податкової політики на тіньовий сектор економіки.

Виклад основного матеріалу. Чи є етичним ухилення від оподаткування? Які аргументи сприймаються як такі, що можуть слугувати виправданням для ухилення від сплати останніх? Щодо цього наведемо результати дослідження, здійсненого І. Насадюк та Р.В. МакГі. Виходячи з матеріалів анкетного обстеження, вони проранжували важливість для респондентів ряду аргументів, що можуть виправдовувати їх ухилення від оподаткування. Найбільш вагомі, на наш погляд, аргументи наведено в табл. 1.

Як зазначає Т.В. Паєнтко, основною причиною ухилення від оподаткування є та обставина, що вони надають платникам податків набагато більшу вигоду, аніж отримання суспільних благ від держави. Водночас імовірність покарання за ухилення від оподаткування є низькою, або ж втрачає унаслідок настання покарання є набагато меншими за вигоду від такого ухилення [4, с. 48]. Отож,

Таблиця 1

Рейтингові оцінки аргументів, що можуть, на думку респондентів, виправдовувати ухилення від сплати податків (шкала: 0 – категорично не згоден, 6 – повністю згоден)

Рейтинг аргументу	Зміст аргументу	Оцінка аргументу
1	коли значна частина зібраних коштів, потрапляє в кишені корумпованих політиків або членів їх сімей та друзів	4,24
...	...	...
3	якщо податкова система є несправедливою	4,13
...	...	...
5	якщо податкові ставки надто високі	3,71
...	...	...
7	якщо немає змоги їх (податки) сплатити	3,51
...	...	...
11	якщо ймовірність бути спійманим є незначною	2,18
12	якщо більша частина зібраних грошей витрачається на проекти, які не приносять особистої користі платнику	1,81
13	якщо всі чинять у такий спосіб	1,66

Джерело: складено за даними [3, с. 10]

необхідне створення державою такої ситуації, коли та перевага тіньової економіки, яка полягає в тому, що доходи її суб'єктів не зменшуються за рахунок податків, знецінюватиметься існуванням великого ризику бути виявленим та покараним за тіньову економічну діяльність.

При розгляді взаємозв'язку тіньової економіки та оподаткування слід враховувати методологічні особливості його дослідження, пов'язані з використанням таких показників, як податкові ставки та питомі ваги податкових надходжень у ВВП.

Отож, якщо йдеться про використання в аналізі взаємозв'язку тіньової економіки та оподаткування саме ставок податків, потрібно враховувати ту обставину, що їх рівень не завжди є вимірником дійсного стану справ з оподаткуванням економіки, оскільки динаміка зміни ставок податків та обсягів надходжень останніх далеко не завжди є однонаправленою. Звісно, очевидною видається залежність між значними масштабами тіньового сектора та високими ставками податків. Із цього, однак, не можна робити узагальнюючого висновку, що високі ставки податків завжди супроводжуються наявністю значного тіньового сектора –

безвідносно, приміром, до таких феноменів, як рівень громадянської свідомості в певній країні, масштаби корупції тощо. З другого боку, існує цілий ряд країн зі схожими соціально-економічними умовами (до них, можемо віднести й Україну), в яких спостерігаються значні масштаби тіньової економіки поряд із порівняно низькими ставками основних видів податків.

По-друге, використання ставок податків для аналізу зв'язку їх рівня з рівнем тінізації економіки (наприклад, для міждержавних порівнянь) може призвести до отримання ненадійних результатів хоча б з тієї причини, що за однакових податкових ставок у різних країнах може істотно відрізнятись податкова база.

У світлі зазначеного не виглядають неочікуваними результати дослідження (його здійснили М. Гіллман та М. Кеяк), за якими ставки податків на особисті доходи (personal income tax) та корпоративних податків (corporate tax) не перебивають у кореляційному зв'язку з обсягами тіньової економіки [5, с. 3-4].

Переходячи до питання про можливість використання аналізу зв'язку між обсягами податкових надходжень (у % до офіційного ВВП) та масштабами тіньової економіки в дослідженні розглядуваної нами проблеми, зупинимось спочатку на доволі поширеному судженні, відповідно до якого збільшення масштабів тіньового сектора призводить до посилення податкового навантаження на офіційний сектор. У цьому випадку видається очевидним, що частка податкових надходжень в офіційному ВВП мала б зрости – за умови, що зміна співвідношення між офіційним та тіньовим секторами економіки відбулась виключно за рахунок зростання масштабів тіньового сектора, що, вочевидь, може бути досягнуто завдяки посиленню фіскальної ефективності непрямого оподаткування. Та більш імовірним наслідком збільшення тіньового сектора видається звуження податкової бази і, відповідно, зниження частки надходжень податків (у % до офіційного ВВП), а не збільшення останньої.

У науковій літературі знаходимо такі думки щодо цього. А. Дресер та Ф. Шнайдер, з огляду на ту обставину, що фірми в неофіційному секторі значною мірою ухиляються від оподаткування, припускають, що вища частка неформального сектора повинна перебувати в кореляційному зв'язку з нижчими податковими надходженнями (у % до ВВП) [6, с. 6]. Відповідно до результатів дослідження, яке здійснили М. Гіллман та М. Кеяк, податкові надходження (у відсотках до ВВП) зменшуються при збільшенні обсягів тіньової економіки [5, с. 6-7]. Вітчизняні дослідники – В. Бородюк, О. Турчинов та Т. Приходько стверджують, що рівень тінізації економіки обернено пропорційний рівневі оподаткування юридичних і фізичних осіб та прямопропорційний обсягові готівки в грошовій масі [7, с. 50-51].

Водночас необхідно брати до уваги те, що різні види прямих/непрямих податків можуть по-різному впливати на тіньову економіку. Так, існують деякі типи споживання, у рамках яких можливості для ухилення від оподаткування є відносно обмеженими, через що в цих сферах податок на споживання не може мати значного впливу. З другого боку, є певні види послуг, споживачі яких мають просту альтернативу їм у тіньовій економіці. Приміром, непрямий податок на промислові товари (зібраний з кількох тисяч великих підприємств) може в набагато меншій мірі індукувати

підпільну діяльність, аніж непрямий податок на сотні тисяч дрібних постачальників послуг. Аналогічно деякі види прямих податків стимулюватимуть певні види тіньової діяльності (наприклад, зростання ставки податку на доходи осіб, які виконують ремонтні роботи), у той час як інші – ні (приміром зростання граничної ставки податку для осіб престижних професій з високими доходами, діяльність яких підлягає ліцензуванню) або ж спричинять заниження доходів з метою ухилення від оподаткування суб'єктами, які здійснюють діяльність в офіційній економіці [8, с. 184-187].

Якщо учасники тіньової економіки, за певних умов, можуть повністю ухилитися від сплати прямих податків, то ухилення від непрямих податків є складнішим. Так, суб'єкти тіньової економіки, закупаючи виробничі ресурси (з урахуванням сум ПДВ) в офіційному секторі, не мають, за таких умов, змоги віднести відповідні суми до податкового кредиту. З другого боку, і покупець, сплачуючи ПДВ, водночас не може вирахувати видатки на проміжні товари, придбані в тіньових постачальників. Зазначені обставини ставлять суб'єктів тіньової економіки в порівняно не вигідне становище. Як указує Е. де Сото, ці обставини спонукають тіньовиків працювати у двох крайніх точках виробничого процесу: на початкових етапах, коли легко ухилитися від сплати ПДВ (вирощування сільгоспкультур, надання послуг на дому тощо) та на завершальних етапах, коли додана вартість становить більшу частину роздрібною ціни, що дає змогу ухилитися від сплати податку саме тоді, коли останній стає найбільшим [9, с. 155-156].

Ми вирішили перевірити, чи підтвердиться емпірично зв'язок між питомими вагами (в офіційному ВВП) надходжень основних видів найбільш фіскально ефективних податків та рівнями тінізації економік на прикладі країн ЄС. Результати визначення сили кореляційного зв'язку між питомими вагами у ВВП сумарних надходжень основних прямих/непрямих податків та рівнями тінізації економік країн ЄС наведено у табл. 2 і табл. 3.

Як бачимо в табл. 2, ступінь щільності зв'язку питомих ваг у ВВП сумарних надходжень основних прямих податків з відповідними обсягами тінізації економік країн ЄС виявляється вищим, ніж у розглядуваному раніше випадку. Водночас залежність, про яку йдеться, є дещо слабшою для країн євросони порівняно із країнами колишнього соціалістичного блоку – нинішніми членами ЄС.

Очевидно, що отримані результати становлять інтерес з погляду реалій української економіки. Тут укажемо на точку зору Я.Я. Дяченка, який з-поміж головних чинників позитивного впливу на процес детінізації економіки України виділяє, зокрема, зниження рівня оподаткування доходів фізичних осіб, удосконалення пенсійної системи, а також лібералізацію правового поля підприємницької діяльності [12, с. 73].

Принягідно зазначимо, що з погляду дослідження взаємозв'язку прямого оподаткування та масштабів тіньової економіки значний інтерес становить самозайняте населення, оскільки такі особи у своїй професійній діяльності мають найбільші можливості для участі в тіньовій економіці [8, с. 194]. У цьому контексті привертають увагу деякі податкові інструменти, що добре себе зарекомендували в сучасній податковій практиці країн світу. Їх використання покликане сприяти як посиленню зацікавленості у використанні

Таблиця 2

Коефіцієнти кореляції питомих ваг сумарних надходжень основних прямих податків (податків на корпоративний та особистий доходи, внесків на соціальне забезпечення) та відповідних їм рівнів тінізації економік країн ЄС у % до офіційного ВВП

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Країни ЄС-27	-0,60	-0,60	-0,62	-0,64	-0,58	-0,62	-0,62	-0,66	-0,70
Країни єврозони	-0,49	-0,49	-0,48	-0,49	-0,42	-0,45	-0,44	-0,45	-0,50
Інші країни-члени ЄС	-0,71	-0,73	-0,78	-0,81	-0,77	-0,80	-0,78	-0,85	-0,87
Країни колишнього соціалістичного блоку – нинішні члени ЄС	-0,81	-0,73	-0,73	-0,66	-0,60	-0,60	-0,52	-0,61	-0,68

Джерело: власні розрахунки на основі даних [10; 11, с. 5]

Таблиця 3

Коефіцієнти кореляції питомих ваг сумарних надходжень основних непрямих податків (ПДВ, акцизів та інших податків на споживання) та відповідних їм рівнів тінізації економік країн ЄС у % до офіційного ВВП

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Країни ЄС-27	0,51	0,51	0,59	0,64	0,62	0,60	0,64	0,72	0,71
Країни єврозони	0,23	0,27	0,37	0,46	0,48	0,43	0,49	0,60	0,61
Інші країни-члени ЄС	0,76	0,73	0,77	0,74	0,68	0,67	0,74	0,80	0,78
Країни колишнього соціалістичного блоку – нинішні члени ЄС	0,82	0,64	0,56	0,66	0,52	0,60	0,71	0,76	0,76

Джерело: власні розрахунки на основі даних [10; 11, с. 5]

праці саме з офіційного сектора, так і забезпеченню певних соціальних гарантій для індивідуальних найманих працівників, що стимулює останніх здійснювати діяльність в офіційному секторі. Приміром, у Франції значного поширення набула система *Cheque Emploi Service Universel (CESU)*, покликана спростити процес найму та оплати праці домашніх працівників. Так, заробітна плата останніх виплачується з використанням чеків, які можна придбати в місцевому банку. Вигода для споживачів полягає у тому, що вони можуть претендувати на зниження податку на дохід в розмірі 50 % від суми, витраченої на придбання чеків. Водночас, зарплата постачальника послуг не може становити менше мінімального розміру заробітної плати, а десятивідсоткове відшкодування надається для оплачуваної відпустки [1, с. 131].

У табл. 3 наведено результати наших розрахунків, що свідчать про зовсім інший (порівняно з прямими податками) характер зв'язку між значеннями питомих ваг у ВВП сумарних надходжень основних непрямих податків та рівнями тінізації економік відповідних країн ЄС.

Отож, відповідно до отриманих нами результатів, наведених у табл. 3, у країнах ЄС спостерігається стійкий додатний кореляційний зв'язок між питомими вагами сумарних надходжень основних непрямих податків та рівнями тінізації економік цих країн. Пряма залежність між аналізованими показниками дає підстави припустити, що більші масштаби тінізації економік країн ЄС супроводжуються більшою питоною вагою сумарних надходжень основних непрямих податків (ПДВ, акцизів та інших податків на споживання).

У зв'язку із цим припущенням варто, на наш погляд, навести результати, які отримав С.Б. Аруоба на даних 118 країн. Спираючись на них, він звертає увагу на той факт, що більшим масштабам неформального сектору економіки відповідають вищі показники інфляції. При цьому він наголошує, що коли країна успішно бореться з ухиленням від сплати податків, інфляція знижуватиметься, то податки збільшуватимуться, неформальний сектор економіки скорочуватиметься й більше економічної діяльності буде зареєстровано в офіційному сек-

торі [13, с. 31-32]. Ураховуючи зазначене, можемо припустити, що в країнах із значними масштабами тіншової економіки (з огляду на об'єктивні обмеження прямого оподаткування) необхідність наповнення дохідної частини їх бюджетів, що постає перед урядами, змушує їх в більшій мірі зосереджувати основні акценти у фіскальній політиці саме на непрямому оподаткуванні. Це, вочевидь, і сприяє посиленню інфляційних процесів.

Звісно, непряме оподаткування є більш ефективним за умов, коли значна частина доходів від неформальної діяльності спрямовується на споживання всередині країни [4, с. 47]. Водночас, як зазначають В.М. Мельник та Т.В. Коцук, нові країни ЄС, з огляду на об'єктивні обставини, змушені формувати свої податкові стратегії за доволі обмеженої бази оподаткування прямими податками та соціальними платежами. При цьому невисокий ступінь диференціації обсягів споживання в межах Об'єднаної Європи дає змогу як в ЄС-15, так і в країнах постсоціалістичного простору розбудовувати систему непрямих оподаткування. Як зазначається в літературі, непрямі податки забезпечують значний бюджетний ресурс у трансформаційний для економік постсоціалістичних країн період [14, с. 51-52].

Так чи інакше, але варто ретельно розглянути пропозицію стосовно зниження ПДВ на товари й послуги, щодо яких існує висока ймовірність їх виробництва в тіншовій сфері (як, наприклад, здійснення побутового ремонту тощо) [1, с. 130].

Які ж запропоновані в літературі рекомендації щодо заходів державної політики, спрямовані на зменшення тіншового сектора вітчизняної економіки та непродуктивного відпливу капіталів з країни, становлять найбільший інтерес? Уважаємо, що насамперед такі [15, с. 49-50; 16, с. 16-20]:

- спрощення форм податкових декларацій, запровадження електронного документообігу та звітності для всіх платників податків, проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед платників;

- удосконалення контрольно-перевірочної роботи з метою поліпшення відбору платників податків для перевірок;

- нормативно-правове врегулювання трансфертного ціноутворення;
- посилення наголосу у контрольно-перевірочній роботі на викритті фактів використання неоподаткованих доходів;
- зобов'язання щодо використання контрольно-касових апаратів або терміналів безготівкових розрахунків для всіх суб'єктів оптово-роздрібною торгівлі, надання послуг тощо;
- інвентаризація міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування на предмет відповідності їх сучасним стандартам ОЕСР, зміна редакції таких договорів в частині розширення вимоги щодо обміну інформацією;
- зниження ставки ЄСН для роботодавців з метою детінізації заробітних плат;
- активізація міжнародної співпраці (у т. ч. інформаційного обміну) вітчизняних фіскальних органів з відповідними органами влади країн ЄС у рамках системи «Eurofisk»;
- легалізація капіталів (або лише податкова легалізація) що забезпечить розширення внутрішнього інвестиційного потенціалу;
- реалізація програм, що передбачають надання можливості добровільного розкриття інформації про об'єкти оподаткування, тим більше що в багатьох країнах такі програми були доволі результативними.

Висновки і пропозиції. Результати дослідження дають підстави стверджувати про існування резервів її впливу на тіньовий сектор економіки. У дослідженні проаналізовано головні чинники ухилення платників від оподаткування. Аргументовано точку зору, відповідно до якої, при оцінюванні взаємозв'язку рівня тінізації економіки й оподаткування використання частки надходжень прямих та непрямих податків (у % до офіційного ВВП) має ряд переваг порівняно з використанням із цією метою податкових ставок. Недоліками останніх є принаймні та обставина, що їх рівень не завжди є адекватним вимірником оподаткування економіки, з огляду на можливу різнонаправленість динаміки змін ставок податків та обсягів їх надходжень до бюджету. Поряд із цим, очевидним є й ризик отримання ненадійних результатів у процесі здійснення міждержавних порівнянь цих показників.

Окрім цього, результати дослідження дають підстави припустити, що взаємозв'язок між рівнями тінізації економік країн ЄС та масштабами прямого/непрямого оподаткування є різнонаправлений (між питомими вагами сумарних надходжень основних непрямих/прямих податків та рівнями тінізації економік цих країн існує відповідно стійкий додатний/від'ємний кореляційний зв'язок), що обґрунтовується й висновками ряду іноземних науковців.

Список літератури:

1. Schneider F. The Shadow Economy [Electronic source] / Friedrich Schneider, Colin C. Williams // Institute of Economic Affairs. – Mode of access : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2286334.
2. Бородюк В. Оцінка масштабів тіньової економіки та її вплив на динаміку макроекономічних показників / В. Бородюк, О. Турчинов, Т. Приходько // Економіка України. – 1996. – № 11. – С. 4–16.
3. Nasadyuk I. Tax Evasion in Ukraine: A Survey of Opinion [Electronic source] / Irina Nasadyuk, Robert W. McGee // Barry University. – Mode of access : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=943087.
4. Паєнтко Т.В. Мінімізація податкових платежів та її наслідки для держави / Т.В. Паєнтко // Фінанси України. – 2010. – № 8. – С. 44–52.
5. Gillman M. Accounting for Corruption: Taxes, the Shadow Economy, Endogenous Growth and Inflation [Electronic source] / Max Gillman, Michal Kejak // Society for Economic Dynamics. – 2006. – Mode of access : http://www.st-andrews.ac.uk/cdma/conf05papers/Corruption_Gillman.pdf.
6. Dreher A. Corruption and the Shadow Economy: An Empirical Analysis [Electronic source] / Axel Dreher, Friedrich Schneider // Institute for the Study of Labor. – Mode of access : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.123.1087&rep=rep1&type=pdf>.
7. Бородюк В. Методи розрахунку обсягів тіньової економіки / В. Бородюк, О. Турчинов, Т. Приходько // Економіка України. – 1997. – № 5. – С. 41–53.
8. Spiro P.S. Tax Policy and the Underground Economy [Electronic source] / Peter S. Spiro // Size, Causes and Consequences of the Underground Economy, 2005. – Mode of access : <http://peterspiro.com/undergroundtaxpolicy.pdf>.
9. Сото Э. де Иной путь: Невидимая революция в третьем мире: [Исслед. нелегал. экономики в Перу] / Э. де Сото ; пер. с англ. – М. : Catallaxy, 1995. – 320 с.
10. Taxation trends in the European Union [Electronic source] / European Commission. – Mode of access : http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/index_en.htm.
11. Schneider F. Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2013: A Further Decline [Electronic source] / Friedrich Schneider // Johannes Kepler University. – Mode of access : http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2013/ShadEcEurope31_Jan2013.pdf.
12. Дяченко Я.Я. Детінізація економіки у системі макроекономічного регулювання / Я.Я. Дяченко // Фінанси України. – 2006. – № 2. – С. 68–77.
13. Aruoba S. Boragan. Informal Sector, Government Policy and Institutions [Electronic source] / S. Boragan Aruoba // University of Maryland. – Mode of access : http://econweb.umd.edu/~aruoba/research/paper18/Aruoba_Informal_Sector.pdf.
14. Мельник В.М., Коцук Т.В. Використання податкових інструментів в умовах становлення ринкової економіки / В.М. Мельник, Т.В. Коцук // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 46–57.
15. Олейнікова Л.Г. Податкові механізми детінізації економічної діяльності / Л.Г. Олейнікова // Фінанси України. – 2012. – № 10. – С. 44–55.
16. Тимченко О.М. Міжнародне інформаційне співробітництво як фактор протидії ухиленню від сплати податків / О.М. Тимченко // Фінанси України. – 2011. – № 12. – С. 11–20.

Пистун Т. Т.

Научно-исследовательский финансовый институт
Государственного учебно-научного учреждения «Академия финансового управления»

РЕЗЕРВЫ УСИЛЕНИЯ ВЛИЯНИЯ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ НА ТЕНЕВОЙ СЕКТОР ЭКОНОМИКИ

Резюме

Исследованы основные факторы, обуславливающие уклонения плательщиков от уплаты налогов. Проведен анализ последствий тенизации экономики, особенностей ее взаимосвязи с налогообложением, освещена методологическая специфика оценки этой взаимосвязи. Сосредоточено внимание на выявлении потенциальных резервов усиления влияния налоговой политики на теневой сектор экономики, в частности путем исследования эмпирических зависимостей между налогообложением и тенизацией экономики стран ЕС, выделены специфические особенности прямого и косвенного налогообложения в этом контексте.

Ключевые слова: налоговая политика, теневая экономика, уклонение от налогообложения, налоговые ставки, фискальная эффективность налогов, прямое налогообложение, косвенное налогообложение.

Pistun T. T.

Scientific and Research Finance Institute
State Educational and Scientific Institution «Academy of Financial Management»

RESERVES OF TAXATION POLICY INFLUENCE ENHANCEMENT ON SHADOW ECONOMY

Summary

The major factors that contribute to the evasion of taxes by payers have been studied. There has also been an analysis conducted on the consequences of «shadowing» the economy, peculiarities of its relation to taxation and methodological characteristics of this relationship evaluation have been highlighted. Attention has been paid to searching for potential reserves, which enhance the influence of taxation policy on informal sector of the economy, particularly through the study of empirical relationships between taxation and shadowing of the EU countries economies, specific features of direct and indirect taxation in this context have been singled out.

Key words: taxation policy, shadow economy, tax evasion, tax rates, fiscal efficiency of taxes, direct taxation, indirect taxation.

УДК 336.711.65(477)

Погореленко Н. П.

Харківський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України

Гойхман М. І.

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
Національної академії наук України

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Визначено важливість розгляду принципів державного регулювання банківської системи. Розкрито структурованість сукупності упроваджених принципів щодо визначення державного регулювання банківської системи.

Ключові слова: нормативи, регулювання, принципи, державне управління, банківська система, фінансовий ринок, національна економіка.

Постановка проблеми. Банківська система, як утворення сукупності різних видів національних банків і кредитних установ, відіграє важливе значення та роль у розвитку сучасних економічних взаємовідносин між різними суб'єктами господарювання, в якості одного із яких може виступати й держава. При цьому, значимість та роль банківської системи визначається особливою здатністю до акумулювання та перерозподілу вільних фінансових ресурсів, як між різними членами держави, так й між окремими секторами національної економіки. Відтак, різноманітні питання щодо визначення змістовності та сутності управління банківської системою постійно знаходяться у центрі уваги, що змушує до пошуку нових підходів з їх розв'язку. Дотримуючись загального принципу спільної взаємодії між різними частини цілого, варто розуміти, що банківська система є

невід'ємним елементом дієвого функціонування фінансового ринку та національної економіки. Тож, узагальнення будь-яких впливів із визначення напрямів розвитку банківської системи неможливе без врахування загальної економічної динаміки досліджуваних питань, що знаходить своє підтвердження у працях різних науковців [1; 2; 3]. Саме це й визначає актуальність обраного напрямку дослідження, його теоретичну та практичну значимість.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Якщо узагальнити наявну множину публікацій різних авторів за обраним напрямком дослідження, то можна виділити:

по-перше, ті праці в яких визначаються різноманітні питання щодо покращення існуючого стану функціонування банківської системи як в цілому, так й з урахуванням окремих груп банків,